

27 Siitä, että objektiivisen journalismin konseptio lepää historiallisen materialismin teorian varassa - ja millaisen historiallisen materialismin teorian varassa - ks. HEMANUS, P. & TERVONEN, I., emt., esim. s. 39-41 ja passim.

28 HEMANUS, P., emt., s. 37-38.

29 Sama, s. 38. (Kurs. poist.)

30 Journalismi toimii tällöin - K. Pietilän sanoin - "ulkopuolisen kasvattajan" roolissa. PIETILÄ, Kauko. Journalismi, työ ja lehtimiehen ammattikäytäntö. *Soihtu* 44 (4). 1980, s. 40-50. S. 41.

31 MARX, Karl. *Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua*. 1. osa. Moskova, Edistys, 1974 (1867). S. 660.

32 Tosin on huomattava, että - toisin kuin Popperin ajatukset antavat ymmärtää - tämä jatkuva mukauttamistyö ei kuitenkaan johda virheettömästi ja täydellisesti toimivaan järjestelmään. Tästä pitävät huolen pääoman immanentit ristiriidat - ristiriidat, jotka juuri ajavat ihmisiä organisaationsa jatkuvaan mukauttamistyöhön.

33 MARX, Karl. *Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua*. 3. osa. Moskova, Edistys, 1976 (1895). S. 808.

34 PIETILÄ, K. Journalismi, työ ja..., emt. s. 46.

35 PIETILÄ, Kauko. Otsikoimaton haastattelu. *Soihdunkantaja* 5/1980, s. 11-17. S. 12.

36 HEMANUS, P., emt., s. 38.

Taisto Hujanen

Fakta, fiktio, ratio

Kauko Pietilä esittelee Tiedotustutkimus-lehden numerossa 3/1980 nk. uuden journalismin tutkimus- ja kehittämisprojektia ja päätyy ehdottamaan valitsevan journalismin *muotokieli*en teoreettista rekonstruktiota. Uuteen journalismiin tähtäävän tutkimuksen tavoitteena on hänen mukaansa journalistisen *muotoironian* menetelmien kehittäminen ja objektiivisen journalismin *objektivistisen* illuusion hajottaminen.

Pietilä selittää myös syitä, miksi vallitsevan journalismin muotokieliä uudistaminen on tarpeen: Ne esittävät maailman itsestäänselvyksinä, ulkokohtaisena ja vieraana. Lehdet, radio ja televisio tarjoavat maailman objekteina, joita niiden yleisöt, lukijat, kuuntelijat ja katsoijat tarkastelevat ulkoapäin kuin esineitä. Journalistisen muotoironian tehtävänä olisi Pietilän mukaan näin syntyneen objektivistisen maailman hajottaminen, sellaisen muotokielen kehittäminen, joka saisi joukkotiedotuksen yleisöt kiinnittämään huomion itseensä, siihen kieleen, jolla objektiivinen journalismi maailman objektivoi.

Puhuminen muotoironiasta tai ironiasta yleensä toimittajan työn menetelmänä ei ole kovin tavallista. Uskoisin useimpien tämän päivän journalistien sulkevan tällaisen keskustelun varsinaisen journalismin ulkopuolelle. Hemänuksen kannanotto Yhdysvalloissa syntyneeseen nk. uuteen jour-

nalismiin on tässä mielessä varsin kuvaava. Hänen mukaansa uusi journalismi otti ihanteekseen eräänlaisen *häikäilemättömän subjektivisuuden*, todellisuuden kuvaamisen sellaisena kuin kuvaa ja sen koki aiemmista journalistisista normeista piittaamatta. Hemänuks toteaaakin, että tällainen journalismi lähenei pitkälle *fiktiivistä* otetta, kaunokirjallisuutta, jopa äärimmillään yhentyi sen kanssa. (Hemänuks ja Tervonen, 72; alleviivaukset T.H.)

Hemänuksen arvio uudesta journalismista heijastaa vallitsevaan journalismin muotokielelle syvälle juurtunutta käsitystä kahdesta olennaisesti erilaisesta tiedon lajista. Journalismi kuten tiedekin ovat *faktojen* eli tosiasioiden keräämistä, analysointia ja välittämistä; *fiktio* kuten kaunokirjallisuus tai taide yleensä ovat kuvittelua ja spekulatiota. Niinpä Hemänuks määrittelee journalismin liittäen siihen faktapohjaisuuden ja dokumentaarisuuden vaatimuksen. Hänen mukaansa fiktiivisten sanomien muotoileminen joukkotiedotusvälineiden tarpeisiin ei ole journalistista työtä, vaikka se onkin *joukkotiedotusta palvelevaa* työtä. (Emt. 220-221; alleviivaus T.H.)¹

Voidaankin sanoa, että vallitseva journalistinen kulttuurimme perustuu käsitykseen kahdesta erilaisesta maailmasta: *Tosiasioiden maailma* on se, missä journalisti askartele. Vain siitä voi-

daan saada objektiivista tietoa, joka edelleen voi olla rationaalisen tiedonmuodostuksen perustana. Kuvittelun ja sepittelyn *fiktiivinen maailma* on sen sijaan jätetty kirjailijoiden ja taiteilijoiden riehuttavaksi. Kirjailijoita ja taiteilijoita harvemmin syytetään subjektiivisiksi. Heillä se pikemminkin kuuluu ammattikuvaan eli kuten Hemänuksen asian ilmaisee: "Fiktio luonteeseen kuuluu todellisuuden kuvaaminen yksittäistapahtumien välityksellä sekä presentationaalinen eli esittävä ilmaisu" (emt. 125). Tiede puolestaan hänen mukaansa pyrkii yleistävään tietoon ja käyttää erittelevää ilmaisua (sama). Mistäpä tiede muualta yleistäisi kuin tosiasioista ja niitä se myös ilmeisesti erittelee ilmaisuun!²

Koska journalismi liittyy nimenomaan tosiasioiden maailmaan, on journalistin työssään tehtävä selvä ero fiktiiviseen maailmaan. Kun journalisti tai kirjailija muotoilee sepitteellisiä sanomia joukkotiedotusvälineiden tarpeisiin (joka ei siis ole journalistista työtä), hänen on selvästi erotettava toisistaan faktan ja fiktion maailma. Tämä on yksiselitteisesti ilmaistu Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstössä (OTS, 3).³ Kannattaa myös muistaa, millaisten tapahtumien seurauksena faktan ja fiktion erottelu ohjelmatoiminnan säännöstöön tuli: Se liittyi 1960-luvun lopussa tapahtuneeseen uusien ohjelmamuotojen kokeiluun, jolloin eräissä dokumenttiohjelmassa käytettiin myös fiktiivistä aineistoa. Lisäksi viihdeohjelmissa alettiin yhä useammin soveltaa dokumenttiaineistoja (ks. Hemänuksen 1972, 83-100 ja Tulppo, 292-293 sekä Paasilinna - Tuovinen, 145). Tällaiset muutokokeilut aiheuttivat reaktioita paitsi vallanpitäjien keskuudessa myös yleisössä, mitä Varis selvitti lisensiaattityössään tiedonvälityksen loukkaavuudesta (Varis 1971).

Juuri yleisradio-ohjelmien muutokokeilut 1960-luvun lopussa osoittavat, miten tärkeään ja samalla tulenarkaan journalistisen kulttuurin osaan Kauko Pietilä vaatimuksellaan journalismin muutokielen uudistamisesta puuttuu. Faktan ja fiktion erottelu ei ole ainoa ongelma-alue, jota Pietilän vaatimus sivuaa. Se kuitenkin havainnollistaa eräitä keskeisiä vallitsevan journalisti-

keskustelua

sen kulttuurin muutokielen teoreettisia perusteita ja siksi käsittelen seuraavassa tätä erottelua hieman tarkemmin. Tätä kautta saadaan myös lisävalaistusta sille, mistä vallitsevan muutokielen teoreettinen rekonstruktio lähtee.

HEMÄNUKSEN TUO OBJEKTIIVISUUDEN FIKTIOON MUTTA EI FIKTIOTA JOURNALISMIIN

Hemänuksen ja Tervosen tuore kirja "Objektiivisuus joukkotiedotuksessa" sopii hyvin maamerkiksi etsittäessä näkökulmaa faktan ja fiktion eroteluun journalistisessa perinteessä. Yhteenvedona kirjasta voidaan sanoa, että se tuo objektiivisuuden vaatimuksen myös fiktiivisiin joukkotiedotussanomiihin mutta *ei sen sijaan tuo fiktiota journalismiin*. Tätä osoittaa jo edellä lainattu Hemänuksen määritelmä, että journalisti on liitettävä fakta- ja dokumenttiaineistoon. Vaikka siis joukkotiedotusta palveleville fiktiivisille sanomille voidaankin asettaa objektiivisuuden vaatimus eli että ne kuvaisivat todellisuutta oikeasuhtaisesti, ne eivät siitä muutu journalismiksi, vaan journalisti askaroi edelleen tosiasioilla ja tosiasioiden maailmassa.

Hemänuksen ja Tervosen kirjasta ei löydy selvää vastausta siihen, miksi fiktiota rajataan journalismin ulkopuolelle. Voi olla, että kysymyksessä on pelkkä olemassaolevan journalismin kuvaus. Joka tapauksessa kirja ottaa varovaisen askeleen pois jyrkästä faktan ja fiktion erottelusta. Hemänuksen nimittäin toteaa fiktiivisestä viihteestä, että sekin omalla tavallaan kuvaa todellisuutta ja vaikuttaa vastaanottajien näkemyksiin todellisuudesta (Hemänuksen ja Tervosen, 124). Tällä Hemänuksen tarkoittaneen samaa, minkä Nordenstreng (s. 214) ilmaisee huomattavasti yksiselitteisemmin: "...yhtä hyvin fakta- kuin fiktiosanomien avulla voidaan antaa sekä olla antamatta oikeasuhtainen kuva todellisuudesta." Nordenstreng toteaa lisäksi, että fiktiosanomis-

sa ihmisen luova panos on tuntuvampi kuin faktasanomissa (sama).

Perustaltaan faktassa ja fiktiossa on kysymys samasta asiasta: Ne ilmentävät ihmisen *tiedostusprosessia*, tajunnan yhteyttä todellisuuteen. Fiktiossa vain välitöntä havaintoaineista on käsitelty pitemmälle niin, ettei sanoman sisällölle aina löydy "välitöntä" vastinetta. Tätä tarkoittaa se, että fiktiosanomissa ihmisen luova panos on tuntuvampi. Jos tältä pohjalta lähdetään, ei ole olemassa mitään estettä sille, etteikö journalismin muotokieli voisi käyttää sekä faktaa että fiktiota.⁴ Tälle vaihtoehdoinen näkemys, johon siis Hemänuksin lopulta päätyy, voi perustua vain olettamukseen, että fiktion maailma on vähemmän oikea kuin tosiasioiden maailma. Näin vallitseva journalistinen perinne nimenomaan uskoo eli reaalisesti olemassaolevia ovat vain havaitut tosiasiat.

Vallitsevaa journalismia voitaisiin kutsua *horisontaalijournalismiksi*, mikä tarkoittaa sitä, että toimittaja työssään pyrkii tosiasioiden maailman ilmiöpinnan mahdollisimman laajaan kattamiseen. Hemänuksen lisäys tähän perinteeseen on *vertikaaliuuttuvuus*, mikä tarkoittaa tunkeutumista todellisuuteen syvyysuunnassa, ilmiöiden olemuksen etsimistä.

JOURNALISTI EI VAIN TUNKEUDU TODELLISUUTEEN VAAN ON TODELLISUUDESSA

Hemänuksin lainaa erottelun ilmiön ja olemuksen välillä dialektisen materialismin tutkimusperinteestä. Vaikka Hemänuksin haluaakin panna journalistit tunkeutumaan myös ilmiöiden olemukseen, hän edelleen objektivoi maailman perinteisen empirismin tapaan. Maailmaa siis tarkastellaan ihmisestä erillään olevina objekteina, joista objektiivinen journalisti ei enää tyydy raaputtamaan vain pintaa vaan tunkeutuu kohti olemusta. Tätä ymmärtääkseni Kauko Pietilä tarkoittaa objektiivisen journalismin objektivistisellä illuusiolla.

Itse asiassa ilmiön ja olemuksen erottelu, siten kuin Hemänuksin sitä soveltaa, väistämättä johtaa todellisuuden esineellistämiseen. Kun aikaisempaa journalismia kritisoidaan tyytymises-

tä ilmiöiden pinnan kuvaamiseen ja tälle vaihtoehdoksi tarjotaan olemukseen tunkeutumista, eikö todellisuus edelleen ole jotakin, mikä on tarkastelijasta, toimittajasta tai tutkijasta pois päin, ulkopuolista? Tämä ei kuitenkaan ole todellisuuden luonne dialektisen materialismin mukaan, joka korostaa ihmisen toiminnallista yhteyttä todellisuuteen tiedotusprosessin perustana. Tätä voisi havainnollistaa totemalla, ettei journalisti ole ulkopuolinen todellisuuteen tunkeutuja vaan että *journalisti on todellisuudessa*. Todellisuuden keskellä, sen melskeisiin lukuisin tavoin sotkeutuneena, toimittajan on todellisuuden olemus pyrittävä käsittämään. Juuri tästä lähtee dialektisen materialismin metodi todellisuuden käsittämiseksi, abstraktista konkreettiseen nouseminen, johon Hemänuksin tekstissään viittaa (Hemänuksin ja Tervonen, 154).

Hemänuksen soveltaessa dialektisen materialismin metodologia journalistin työhön paljastuu selkeimmin hänen todellisuudenkäsityksensä. Seuraava lainaus kuvaa sitä, miten olemuksen paljastaminen hänen mukaansa tapahtuu:

"Ei ole lupa vähätellä niitä vaikeuksia joita käytännössä syntyy pyrittäessä journalismissa etenemään syvyysuuntaan, syy- ja seuraussuhteiden osoittamisessa syvemmillä kuin arkihavaintojen tasolla, tapahtumien, prosessien ja tilojen liittämiseen yleisempiin yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä ja vihdoin niiden suhteuttamiseen yhteiskunnallisiin lainalaisuuksiin - olemuksen paljastamista journalismissa voitaneen luonnehtia näin." (Emt. 94.)

Tähän yhteyteen on hyödyllistä liittää vertailelu siitä, miten tsekkiläinen filosofi Karel Kosík arvioi toisaalta positivistisen tieteen ja toisaalta dialektisen materialismin metodologia. Hän toteaa positivistismin perustuvan rationalistis-empiristiseen uskomukseen siitä, että tieto todellisuudesta perustuu kasvavaan sarjaan faktoja, joita tieteen tekijä analysoi. Näin voitaneen tulkitella Kosíkin kuvaus positivistismin metodista, jota hän kutsuu *analyttis-additiiviseksi* (Kosík, 64). Hänen mukaansa tällaisen uskomuksen pohjana on atomistinen todellisuudenkäsitys, joka ymmärtää todellisuuden ilmiöiden, prosessien ja tosiasioiden summaksi (sama).

Dialektinen materialismi lähtökohtanaan Hemänuksin pyrkii irti positivistismin metodista ja todel-

lisuuskäsityksestä (Hemánus ja Tervonen, 89-103). Mutta tekeekö hän sen todella? Yllä oleva lainaus siitä, miten olemuksen paljastaminen journalismissa tapahtuu, tekee toimittajasta edelleen empiristin. Toimittajan lähtökohtana ovat arkihavainnot, joista edetään syvyysuuntaan, osoitetaan syy- ja seuraussuhteita, liitetään tapahtumia, prosesseja ja tiloja yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä. Eikö tämä juuri ole sitä, mitä Kosík kutsuu positivistin analyttis-additiiviseksi metodiksi? Hemánus vain korostaa analyysejä enemmän kuin pelkkää uusien faktojen keräämistä.

Hemánuksen tieteenteossa selvästikin taistelee kaksi luontoa: empiristi ja dialektinen materialisti. Lopullisen analyysin tasolla empiristi voittaa ja dialektinen materialismi jää vallitsevaksi vain käsitteiden käytössä. Tätä havainnollistakoon se, mitä Kosík sanoo dialektisen materialismin metodista:

"Vastoin tätä uskomusta (tarkoittaa positivistin todellisuuskäsitystä; tarkennus T.H.) dialektinen ajattelu käsittää ja esittää todellisuuden kokonaisuutena, joka ei ole vain suhteiden, tosiasioiden ja prosessien kokonaisuus vaan myös niiden muotoutumista, niiden rakennetta ja alkuperää. Dialektiseen kokonaisuuteen kuuluu kokonaisuuden muotoutuminen ja ykseyden muotoutuminen, vastakohtien ykseys ja sen alku." (Kosík, 64; käännös T.H.)

Tiedonmuodostuksen prosessin näkökulmasta tulkittuna oheisessa lainauksessa Kosíkilta on olennaista se, että todellisuuden tiedostaminen ei tapahtu vain sarjana yhä uusia ja uusia objektivoituja tosiasioita todellisuudesta vaan tiedostamiseen kuuluu myös todellisuuden *muotoutuminen*. Toimintansa kautta ihminen, myös toimittaja, on koko ajan mukana tässä muotoutumisessa. Tällaisenaan tiedostamisprosessi on täynnä vastakohtaisuuksia ja ristiriitaisuuksia. Tässä mielessä ihmisen orientoitumista todellisuudessa ei voi selittää vain oikeiden maamerkkien löytämiseksi, kuten objektiivinen journalismi tekee (vrt. K. Pietilä, 36). Ihmisen tiedostaminen on dialektinen, vastakohtaisuuksien prosessi. Näin ymmärrettynä *tiedostamisprosessi perustuu sekä oikeaan että väärään tietoon*. Niiden taistelu yhteiskunnallisessa käytännössä luo edellytykset todellisuuden tiedostamiseen.

keskustelua

JOURNALISTISEN KÄYTÄNNÖN ONGELMA: MITEN OIKEA Tieto VOITTA VÄÄRÄN TIEDON

Koska tiedostamisprosessin luonteeseen kuuluu oikean ja väärän tiedon taistelu - todellisuus siis koko ajan muotoutuu - on dialektiikan väärinymmärtämistä nähdä journalismi yksiselitteisesti pyrkimyksenä objektiivisuuteen, minkä Hemánus ymmärtää todenmukaisen ja olennaisen tiedon välittämiseksi objektiivisesta todellisuudesta (Hemánus ja Tervonen, 110). Tällainen journalismin tehtävämäärittely voi perustua vain todellisuuden näkemiseen muuttumattomana möykkynä, josta journalismi tuottaa koko ajan tarkentuvaa kuvaa. Journalismin tutkijoiden olisikin objektiivisuuden ohella kiinnitettävä huomiota siihen, mihin Hemánus viittaa puhuessaan objektiivisuuden yleisistä yhteiskunnallisista ehdoista (emt. 138-147) eli sellaisen *journalistisen käytännön kehittämiseen, missä oikea tieto voittaa väärän tiedon*. Siis tutkimuksen näkökulmaksi on otettava toimiva käytäntö, ei pelkkä objektiivisuus.

Objektiivisuus-tutkimus johtaa sellaisen journalismin etsintään, mikä eliminoi kokonaan tai mahdollisimman suuressa määrin väärän ja epäolennaisen tiedon. Tällainen journalismi kuvaa todellisuutta kapeasti ja kuolleena sekä välttää osallistumista. Vaikka Hemánus asian kiistääkkin, tällaiseen journalismiin kuuluu osana tiedon *testattavuus*. Tämä on ymmärrettävissä siten, että vaikka välitettävien asioiden totuusvaatimuksesta luovuttaisiinkin, niin asioiden olennaisuuden määrittely vaatii yhtä lailla testattavuutta. Olennaisuutta vain ei voida testata välittömässä suhteessa todellisuuteen, vaan sen kriteeri on tieteellinen maailmankatsomus. Niinpä esim. viihteen tekijöiden on Hemánuksen mukaan omattava tieteellinen maailmankatsomus, jotta he pystyvät erottamaan olennaiset todellisuuden piirteet epäolennaisista (emt. 127-128).

Objektiivisuus-tutkimuksen vaihtoehtona on lähtökohta, että tiedostusprosessi on *dialektinen kokonaisuus*, jossa oikea ja väärä tieto taistelevat keskenään, olennainen ja epäolennainen keskenään. Tutkimuksen tehtäväksi tulee silloin löytää ne journalistisen käytännön ehdot, joilla oikea tieto voittaa väärän, olennainen epäolennaisen. Toisin ilmaistuna saman asian voisi sanoa, että tutkimuksen on löydettävä ne ehdot, millä *rationaalinen subjektiviteetti* journalistisissa voittaa irrationaalisen subjektiviteetin. Tähtäykseksi on siis otettava - ei objektiivinen journalismi - vaan rationaaliseen subjektiviteettiin perustuva journalismi.

On selvää, että yksi ensimmäisistä tehtävistä pyrittäessä rationaaliseen subjektiviteettiin tähtäävään journalismiin on *rikkoo vallitsevan journalismin muotokielen ahtaat rajat*. Fakta ja fiktio nähdään tällöin yhtä arvokkaina todellisuuden käsittämisen muotoina. Rajan vetäminen niiden välille tekee väkivaltaa tiedostamisprosessin luonteelle. Yhtä tärkeää kuin toimittajalle on havainnoida maailmaa, kerätä faktoja, yhtä tärkeää hänelle täytyy olla *kyky kuvitella, ajatella*. Eikä tälle kuvittelulle saa asettaa keinoitekoisia rajoja, kuten vallitseva journalistinen perinne tekee.

FIKTIO ANTAA TIETOA KOKONAISUUDESTA

Tavallaan 1960-luvun lopun yleisradio-ohjelmista syntynyt häly on hyvänä esimerkkinä kuvittelun voimasta. Edellä jo mainitun tsekkiläisen filosofin Karel Kosíkin toteamus inhimillisen tiedostuksen muodoista antaa mielenkiintoisen näkökulman 1960-luvun lopun yleisradiokeskusteluun. Hän toteaa, että ne keinot, joilla ihminen saa tietoa inhimillisen olemisensä kokonaisuudesta, *totaliteetista*, ovat ennen kaikkea filosofia ja taide (Kosík, 124). Tämä lausuma on ymmärrettävä niin, että ihminen käyttää todellisuuden tiedostamisessa eri keinoja, joista tiede ei suinkaan ole ainoa. Filosofia ja taide ovat niitä tiedostamisen muotoja, jotka wiolaisittain sanottuna liittyvät kokonaishahmottamiseen (vrt. Wiio, 62-67).

Kosíkiin viitaten voidaan kysyä, joutuivatko

yleisradio-ohjelmien muotokokeilut niin huonoon huutoon juuri siksi, että ne kertoivat ihmisille enemmän todellisuuden kokonaisolomuodosta kuin aikaisempi puhtaisiin tosiasioihin pitäytyminen. Eikö vallitseva journalismi pirsto kokonaisuuden ja samalla estä ihmisiä hahmottamasta sitä? Mitä arvoa on faktoilla, joille ei ole annettu merkitystä suhteessa kokonaisuuteen? Eikö journalistin tulisi pyrkiä näiden merkitysten löytämiseen kaikilla luovan tiedostamisen keinoilla? Miksi journalistin tulisi vanhoja vain tieteellisyyden nimiin? Eivätkö kirjallisuuden ja taiteen keinot ole johtaneet yhtä lailla ansiokkaiisiin saavutuksiin todellisuuden tiedostamisessa?

Vaadittaessa journalismin muotokieliä uudistamista on varottava syyllistymästä siihen, että *tutkijat ja toimittajat ryhtyvät uudistamaan maailmaa kielillä*. Journalismin muotokielet inhimillisen tiedostuksen välineinä ovat sidoksissa journalistiseen käytäntöön. Palaamme jo aiemmin esitettyyn vaatimukseen: Tutkimuksen tavoitteena on sellaisten journalistisen käytännön ehtojen löytäminen, jotka mahdollistavat rationaalisen subjektiviteetin toteutumisen. Tämä tarkoittaa sitä, ettei vain journalistien ole ruvettava nykyistä enemmän kuvittelemaan ja ajattelemaan vaan myös journalistisen käytännön on muututtava niin, että kuvittelu tulee mahdolliseksi. Eli että hallintoneuvostot ja ohjelmaneuvostot eivät leikkaa kuvittelulta siipiä.

Viitteet

¹Yrjö Ahmavaaran käsitteitä käyttäen voidaan tulkitä, että Hemänuksen käsittelee journalismia "dokumenttisanomien eli D-sanomien" tuottamisena, kun taas "fiktiosanomien eli F-sanomien" tuottaminen on vain joukkotiedotusta palvelevaa työtä (Ahmavaara, 116-117). Hemänuksen ei tarkemmin määrittele, mitä fiktiosanomien tuottamiseen liittyvä joukkotiedotuksen palveleminen pitää sisällyään.

²Hemänuksen kiinnittää ennen kaikkea huomiota siihen tapaan, millä dokumentti- ja fiktiosanomien kuvaavat todellisuutta. Tässä hän mielestään tarttuu epäolennaiseen, kun olennaista olisi korostaa sitä, että sekä fakta että fiktiokuvaavat todellisuutta. Ahmavaaran (s. 25) mukaan hyvä näytelmä, kuunnelma tai kirja kertoo todellisuudesta enemmän kuin pitkäkin dokumenttisanoma tai elämäkokemus. Hän jatkaa: "Todellisuutta koskeviin yleiskäsitteellisiin ajatuksiimme vaikuttaessaan kirjallisuus ja teatteri tarjoavat älyllisesti aktivoivaa informaatiota eli vaikuttavat todellisuudesta muodostamaamme kokonaiskuvaan." (Sama; alleviivaus T.H.)

³Tässä kohden myös Ahmavaara asettuu vallitsevan journalistisen käytännön kannalle. Vaikka tarkasti ottaen puhdasta dokumenttia ei hänen mukaansa ole olemassa, hän vaatii dokumentti- ja fiktiosanomien selkeää erottamista toisistaan. Ahmavaara perustele kantaansa sillä, että sekä dokumentti- että fiktiosanomien menettävät informaatioisältöään, jos vastaanottaja ei tiedä, kumpaan kategoriaan sanoma kuuluu. (s. 25-26.) - Yleisradion OTS:n syntyhistoriasta informatiivisen ohjelmapolitiikan osana ks. Soramäki.

⁴Tv-dokumenttien taitaja Arvo Ahlroos kirjoittaa faktan ja fiktion erottelusta seuraavasti: "Ymmärrykseni ja kokemuksen mukaan dokumenttia ja fiktiota on ohjelmissa vaikea erottaa toisistaan, sillä harvoin ne esiintyvät puhtaina. Se johtuu

todellisuuden havainnoimisen luonteesta, mikä on aina luonteeltaan yksilöllistä ja persoonallista maailmankuvasta riippuvaa." (Ahlroos, 13-14.) - Ahlroos huomauttaa, että pyrkimys faktan ja fiktion erottelun mukaisiin puhtaisiin ohjelmatyyppeihin on muodostunut aseeksi sensoreiden kässissä. "Puhtailla ohjelmatyypeillä pidetään myös välitettävät asiat puhtaina, kontrolloituina, vakautettuina." (Emt. 13.)

Lähteet

- AHMAVAARA, Yrjö. *Informatio*. Tapiola, Weilin+Göös, 1975.
- AHLROOS, Arvo. Dokumentti - henkireikä suomalaisen todellisuuteen. *Filmihullu*, 3, 1979, s. 12-19.
- HEMÄNUS, Pertti. *Reporadion nousu ja tuho*. Helsinki, Otava, 1972.
- HEMÄNUS, Pertti & TERVONEN, Ilkka. *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki, Otava, 1980.
- KOSIK, Karel. *Det konkretas dialektik. En studie i människans och världens problematik*. Minab, Surte, Röda bokförlaget, 1979.
- PAASILINNA, Reino & TUOVINEN, Pentti. *Näkekö silmä, kuuleeko korva*. Hämeenlinna, 1970.
- PIETILÄ, Kauko. Uuden journalismin tutkimus- ja kehittämisprojektistä. *Tiedotustutkimus*, 3 (3), 1980, s. 29-38.
- SORAMÄKI, Martti. OTS - toimittajakunnan ohjelma- ja julkistuksesta poliittisten työnantajien normikokeiluksi. *Filmihullu*, 2, 1978, s. 12-13.
- TULPPO, Pirkko (toim.). *Radioamatööreistä taajuntateollisuuteen. Puoli vuosisataa suomalaista yleisradiotoimintaa*. Porvoo, WSOY, 1976.
- VARIS, Tapio. Ideologia ja tiedonvälityksen loukkaavuus. Tutkimus yhteiskunnallisesta taajunnasta ja loukkaavien televisio- ja radioohjelmien havaitsemisesta. *Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen monistesarja*, nro 7, 1971.
- WIIIO, Osmo. *Viestinnän perusteet*. Espoo, Weilin+Göös, 1977.
- Yleisradion ohjelmatoinnin säännöstö (OTS)*. Helsinki 1972.

Arvo Ahlroos

Tieteen vimma ja ääni

Käytän mielelläni minulle tarjotun puheenvuoron keskustelussa, jossa aiheena on "uusi journalismi" ja "objektiivinen joukkotiedotus". Minulla on se tunne, että Pertti Hemänuksen ja Ilkka Tervosen kirjasta "Objektiivinen joukkotiedotus" tässä esittämäni kritiikki menee aika tavalla juuri "uuden journalismin" hyväksi.

Hemänuksen ja Tervosen joukkotiedotukselle esittämät vaateet korosteisesta tieteellisestä

maailmankuvasta ja objektiivisesta joukkotiedotuksesta koen liian teoreettiseksi, osin käytännön journalismille vieraksi ja pätemättömiksi sekä sekaviksi ja todellisuuden kanssa ristiriitaisiksi. Kirjassa ollaan teoreeman perässä, mutta ikävä kyllä, myös sanktioiden. Mukaansa ottavaa, innoittavaa ahaa-elämystä en kokenut.

"Uuden journalismin" koen puolestaan itse journalistista käytäntöä sekä tiedotusvälineiden